

Еліміздегі әлеуметтік-экономикалық мәселелер

Экономикалық саясат пен мемлекеттік бюджеттің ашықтығы, есеп беруі, орындалуын қамтамасыз ету тұрғысынан алғанда, оның мемлекеттік кірістер мен шығыстардың барлығын көрсетпейтінін атап өткен жөн. Яғни, мемлекет кірістері мен шығыстарының бір бөлігі парламенттің бақылауынан тыс қалады. Мысалы, 2019 жылы Ұлттық қор мен Ұлттық банк «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ-ны 1,5 триллион теңгеге қаржыландырды. Мұндай қаржыландыру ешбір мемлекеттік құжатта алдын ала жоспарланбаған, алайда мұндай қомақты соманы енгізу ел экономикасына, ұлттық валюта бағамы мен инфляцияға үлкен әсер еткені анық.

ХВҚ көп жылдар бойы ұсынып отырғандай, үкіметтің шоғырландырылған бюджетке мүмкіндігінше тезірек көшуі өте маңызды. Бұл ретте парламент бекіткен мемлекеттік бюджетте Ұлттық қордың ақшасының барлық түсімдері мен пайдаланылуы, сондай-ақ Ұлттық банктің мемлекеттік шығыстар мен инвестициялардың барлық қаржыландыруы толығымен ескерілуі тиіс. Бұл мемлекеттік бюджет пен экономикалық саясатты толыққанды, ашық және бүкіл қоғам алдында есеп беретін болады.

Экономикалық саясатты жүзеге асыру тұрғысынан Ұлттық банктің атқарушы биліктен тәуелсіздігі аса маңызды. Фактілер тәуелділіктің бар екенін көрсетеді. Атап айтқанда, 2019 жылы Ұлттық банк «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ-нан ҚМГ ҰК-ның 10 пайыздық үлесін сатып алды. Менің ойымша, бұл операция Ұлттық банктің мандатына қайшы келеді және сарабдал ақша-несие саясатын жүргізуге зиянын тигізеді. Ұлттық банкті тек парламент алдында ғана есеп беретін ету ұсынылып отыр, бұл атқарушы биліктен тәуелсіздік, ашықтық пен бүкіл қоғам алдында есеп беруді білдіреді.

Сәйкес экономикалық саясатты құру үшін толыққанды және сенімді мемлекеттік статистика қажет. Өкінішке орай, бүгінде ол сенім ұялатпайды.

Экономикада болып жатқан процестердің барабар көрінісін қамтамасыз ету үшін мемлекеттік статистиканы түбегейлі реформалау қажет. Ол үшін мүдделер қақтығысын жою үшін статистика комитеті үкіметтен шынайы тәуелсіз болуы керек. Лауазымды тұлғалардың статистика органына берілетін ақпаратқа ықпал ету әрекеттерінің, оның ішінде оны бұрмалауға шақырғаны үшін қылмыстық қудалауға дейін қатаң түрде жолын кесу қажет.

Қасым-Жомарт Тоқаев әлеуметтік-экономикалық ахуалды тұрақтандыру үшін бірқатар қосымша тапсырма берді:

1. Мұнай өнімдерінің (бензин, дизель, сұйытылған газ) бағасына мемлекеттік реттеуді 180 күнге енгізу;
2. Әлеуметтік маңызы бар азық-түлік тауарларының бағасы бойынша мемлекеттік реттеуді енгізу. Шешімді нақты аймақтағы әлеуметтік-экономикалық жағдайға қарай өңірлердің әкімдері қабылдайды;
3. «Жеке тұлғалардың банкроттығы туралы» Заңды әзірлеуге кірісу;

4. Халық үшін 180 күнге коммуналдық тарифтерді көтеруге мораторий енгізу қажеттігін қарастыру;

5. Халықтың әлеуметтік жағдайы нашар топтары үшін нарықтағы баспананы жалға алу құнын субсидиялау мәселесін қарастыру;

6. Денсаулық сақтау және балалар мәселелерін шешу үшін «Қазақстан халқына» деп аталатын қоғамдық қор құру, оны мемлекеттік және жеке көздер арқылы қаржыландыру.

Кесте 1

Қазақстан Республикасының негізгі әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштері.

	2017	2018	2019	2020
Жергілікті бюджет				
Табыстар, млн.теңге	4681296,3	4728531,7	6039951,2	7721256,1
Шығындар, млн. теңге	4613265,7	4720271,9	5950203,4	8156546,
Бюджеттің дефициті (профициті), млн. теңге	-143588,4	-183214,6	-95249,4	-672933,8
Бюджет тапшылығы ЖІӨ-ге пайызбен	-0,3	-0,3	-0,1	-1,0

Қорытындылай келгенде, тәуелсіздік жылдары Қазақстанда алғашқы жылдардағы кездескен көптеген қиыншылықтар мен қайшылықтарға қарамастан экономиканы дамытуда, әлеуметтік мәселелерді шешуде біршама жұмыстар атқарылды және елеулі табыстарға қол жетті. Соның нәтижесінде біздің еліміз ТМД мемлекеттерінің арасында өзінің әлеуметтік-экономикалық дамуы жағынан алдыңғы қатарға шығып отыр. Қазақстан бүгін әлемнің ең серпінді дамып келе жатқан елдерінің бірі саналады. Еліміз әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті елу мемлекеттің қатарына ену жөніндегі міндеттерді шешуде айтарлықтай ілгері жылжыды.

Әдебиеттер

1. Казахстанская модель социально-трудовых отношений: проблемы и перспективы. Колл.монография. /Чуланова З. и др. Под ред. А.А.Сатыбалдина. Алматы: ИЭ КН МОН РК. 2019. – 452 б

2. <https://stat.gov.kz/>

Муршудова А.С., 3 курс (КарУ им. академика Е.А. Букетова)

Научный руководитель – старший преподаватель, м.э.н Мусина С.Т.

МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Вопрос безопасности всегда занимал особое место в истории. XXI век принес людям не только достижения в области технического прогресса, облегчающие жизнь, но и множество проблем, которые делают ее трудной, а порой просто невыносимой. При этом выделяются следующие ее подходы: демографический, экономический, социальный, финансовый, экологический,